

1984/85:88

Fredagen den 22 februari

Kl. 09.00

1 § Fyllnadsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen enhälligt föreslagit Nina Jarlbäck (s) till ny suppleant i finansutskottet.

Kammaren utsåg till

suppleant i finansutskottet

Nina Jarlbäck (s)

2 § Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

3 § Svar på fråga 1984/85:409 om arbetet i skatteutjämningskommittén

Anf. 2 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Margit Gennser har, med anledning av ett yttrande av mig på Första Sparbankens kommunkonferens om arbetet i skatteutjämningskommittén, frågat mig om vad jag avsåg med "inre störningar" i kommitténs arbete och vad jag och finansdepartementet vidtagit för åtgärder det senaste året för att få fram skatteutjämningskommitténs förslag enligt tidsplanerna.

Vid mitt framträdande på nämnda konferens åsyftade jag det svåra utredningsarbete som kommittén har att utföra. På Margit Gennsers andra fråga är svaret att kommittén erhållit erforderliga resurser för sitt arbete.

Anf. 3 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Tack för svaret, herr finansminister. Jag förstår att det blev ett kort svar. Har man gjort sig skyldig till ett slags felsägning är det bäst att inte säga så mycket längre fram. Förklaringen att man med inre störningar åsyftar det svåra utredningsarbetet inom kommittén är väl litet egendomlig.

Det var nog inte riktigt så det var menat.

Finansministerns uttalande angående inre störningar inom skatteutjämningskommittén har faktiskt väckt viss uppmärksamhet och förundran hos alla dem som är intresserade av kommunal ekonomi och hos dem som arbetat inom kommittén. Jag kan se två orsaker till finansministerns, skulle jag vilja säga, uppriktighet. För det första kan det ha varit så att sekretariatet har arbetat mindre effektivt. För det andra kan problemen härröra från helt divergerande uppfattningar inom regeringen och bland ledande socialdemokratiska politiker, inte minst kommunalpolitiker. Naturligtvis kan jag inte vänta mig att finansministern skulle vara helt uppriktig i dessa frågor.

Utredningen tillsattes den 9 juni 1983. I direktiven sades att utredningen skulle vara klar sommaren 1985. Det är riktigt att arbetet gått litet trögt i kommittén. Det framgår av protokollet från den 29 maj 11 § punkt c att ledamoten Lennart Hedquist redan då begärde preciseringar angående tidsplanen. Då blev alltså departementet uppmärksammat på att det kunde vara svårt att hålla tidsplanen. Hade det varit problem i sekretariatet är jag säker på att finansministern och de skickliga människor som arbetar inom departementet hade sett till att arbetet hade flutit smidigare.

I oktober samma år kunde man läsa i protokollet att tidsplanen ändrats till slutet av 1985. De sakkunniga Karl Knutsson och Ulf Wetterberg samt ledamoten Hedquist bad om extra upplysningar angående tidsplanen. Naturligtvis måste förklaringen ha varit att det var politiska problem inom finansdepartementet i denna fråga. Det är ju inte alls underligt. Här finns klara skiljelinjer. Jag tror att det tunga kommunalrådet från Malmö Nils Yngvesson kan ha helt andra synpunkter på skatteutjämningsproblematiken än tunga politiker från Norrland och andra delar av vårt land. Jag tycker att det vore bättre att tillstå att det faktiskt finns problem av denna art. Då skulle man kunna uppnå kompromisser och utarbeta ett förslag. Nu tänker finansministern i stället själv klara ut de här problemen, och då kommer vi att få ett lapptäcke även på detta område precis som vi har beträffande den statliga inkomstbeskattningen.

Det enda jag kan säga, herr finansminister, är att erfarenheterna förskräcker.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1984/85:89 om sjukdomen AIDS

Anf. 4 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har bett mig lämna en redogörelse för vilka åtgärder ansvariga myndigheter och jag själv avser att vidta för att begränsa spridningen av sjukdomen AIDS.

Från regeringens sida ser vi allvarligt på de rapporter som inkommit om spridningen av sjukdomen AIDS. Detta bekräftas bl. a. av att jag de senaste månaderna haft flera överläggningar med de närmast ansvariga myndighe-

terna socialstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium (SBL) för att diskutera en samlad strategi mot AIDS.

Som framgått av massmedia hade vi också i förra veckan i socialdepartementet en presskonferens tillsammans med socialstyrelsen och SBL för att informera om de nya åtgärder som nu snabbt kommer att vidtas för att begränsa spridningen av AIDS.

Vi informerade då om att omfattande informationsinsatser förbereds från de ansvariga myndigheternas sida med råd till berörda riskgrupper m. m. om hur man undviker att smittas av sjukdomen. Resenärer till vissa länder kommer att informeras om riskerna för AIDS vid olika slag av sexuella kontakter.

Socialstyrelsen kommer inom kort att gå ut med särskilda föreskrifter till hälso- och sjukvårdspersonalen beträffande behovet av information och stöd till patienter som påvisats ha antikroppar mot AIDS. Ett handlingsprogram för psykologiskt omhändertagande av sådana personer förbereds också.

En ändring av socialstyrelsens föreskrifter (SoS FS 1984:27) om blodgivning, blodtransfusion m. m. kommer inom kort. Det blir därmed förbud för personer som tillhör vissa riskgrupper att lämna blod.

SBL:s undersökningar för att kartlägga spridningen av det virus – HTLV III – som ansetts orsaka sjukdomen kommer att utvidgas.

Smittskyddskommittén (S 1982:02) kommer i sin pågående översyn av smittskyddsförfattningarna att pröva behovet av eventuella tvångsmedel för att begränsa spridningen av AIDS. En framställning härom från socialstyrelsen har överlämnats till utredningen.

Jag kan försäkra Gunnar Björck om att jag uppmärksamst följer den fortsatta utvecklingen av sjukdomen.

Anf. 5 GUNNAR BJÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig framföra ett tack till statsrådet Sigurdson för hennes redogörelse för läget på AIDS-fronten i vårt land.

Jag hade bett statsrådet redogöra för hur hon bedömer den aktuella situationen, och vilka åtgärder ansvariga myndigheter och hon själv avser att vidta i saken.

Om jag examinerar statsrådets svar stycke för stycke, så framgår det att regeringen ser allvarligt på rapporterna om sjukdomens spridning. Statsrådet har haft flera överläggningar med de närmast ansvariga myndigheterna för att diskutera "en samlad strategi" mot AIDS. Man har under förra veckan haft en presskonferens för att informera om de nya åtgärder som snabbt kommer att vidtas. *Pressen* informerades då om insatser som förbereds från myndigheterna med råd till "berörda riskgrupper" och resenärer till vissa länder om riskerna för AIDS vid olika slag av sexuella kontakter. Vidare kommer socialstyrelsen att ge ut särskilda föreskrifter om information och psykologiskt stöd till "patienter som har antikroppar mot AIDS" – det vore kanske riktigare att säga "personer som har antikroppar mot HTLV III-virus" – och undersökningar för att kartlägga förekomsten av sådana antikroppar – eller själva viruset? – kommer att utvidgas. Förbud mot

*Om sjukdomen
AIDS*

blodgivning från personer i riskgrupperna kommer att utfärdas och behovet av *tvångsmedel* för att begränsa spridningen av AIDS övervägs av smittskyddskommittén.

Detta uppbåd av delvis ovanliga åtgärder vittnar om att vi av allt att döma har att göra med en av de farligaste och otäckaste sjukdomar som mänskligheten drabbats av, och det är därför jag framställt min interpellation. Jag anser nämligen – och detta är inte första gången jag haft anledning att göra det möjligt för en medlem av regeringen att lämna *riksdagen* en redogörelse för en viktig fråga – att riksdagen som den första statsmakten i vår nya författning har rätt att bli *direkt* informerad och inte endast i andra hand, genom den tredje statsmakten: massmedierna.

Vad statsrådet hittills har svarat på är min fråga om vilka åtgärder regeringen och vederbörande myndigheter avser att föreslå eller vidta. När statsrådet på min fråga om hur hon bedömer situationen svarar att regeringen "ser allvarligt" på denna är det givetvis bra att så sker, men jag skulle gärna ha velat ha bedömningen baserad på uppgifter om antalet kända antikroppsbärare, antalet insjuknade i kliniskt misstänkt eller verifierad AIDS och antalet dödsfall hittills. Det medicinskt och epidemiologiskt bekymmersamma är ju att den drabbade kan ha en lång, helt symtomfri latensperiod, en inkubationstid om man så vill, som kan vara flera år, och därefter en period med gradvis ökande kliniska symtom, knutna till det otillräckliga immunsvaret, intill dess – i somliga fall, kanske i alla? – den sjuke avlider.

Jag skulle också vilja veta något om de sjukas och de avlidnas ålder, kön och tidigare sjukdomar – det har ju nyligen uppgivits att ett barn med blödarsjuka avlidit till följd av behandling med HTLV III-infekterat blod.

Det kan kanske förefalla statsrådet alltför krävande att tillhandahålla riksdagen dylika uppgifter, men först om man har kvantitativa fakta kan man göra sig en riktig föreställning om vad som håller på att hända på ett, två eller fem års sikt och vilka resurser, organisatoriskt, ekonomiskt och författningsmässigt, som kan bli erforderliga.

En av de frågor som ventilerats men som inte nämnts i statsrådets svar är klassificeringen av AIDS – eller, hellre, av verifierade antikroppar mot HTLV III – som allmänfarlig sjukdom eller fallande under smittskyddslagens bestämmelse om könssjukdomar. Statsrådet kanske tycker att det är för tidigt att säga något om detta, men det förekommer ju en debatt härom, i varje fall bland hälsovårdsmyndigheterna, och jag tycker det vore värdefullt om riksdagen fick en auktoritativ orientering härom. En del av oss har under hand fått information genom läkare, som står i sjukdomsbekämpandets frontlinjer. Men det vore bra om statsrådet ville utveckla sin och regeringens syn på saken något utförligare än som skett i svaret.

Detta är ju i alla fall inte en frågestund utan – från min sida avsiktligt – en interpellationsdebatt, där vi inte är så snärjda av tidsbegränsningsbestämmelserna i riksdagsordningen. Debatten gäller heller inte en partipolitisk fråga, utan ett spörsmål som berör oss alla som människor och medmänniskor.

Sjukdomen drabbar inte bara manliga homosexuella eller transfunderade

*Om sjukdomen
AIDS*

blödarsjuka. Viruset kan genom bisexuella personer och intravenöst narkotikamissbruk spridas till andra kretsar av befolkningen och därigenom – liksom fallet är i Centralafrika – drabba inte bara män utan även kvinnor och genom dem också barn.

Det har – med hänvisning till erfarenheterna från andra länder, där AIDS-utvecklingen ligger före vår tidsmässigt sett – uppgivits att antalet fall av AIDS kan beräknas bli fördubblat varje tiomånadersperiod. Andra uppgifter anger att endast en av fem drabbade skulle vara i livet två år efter det att tydliga sjukdomsymtom yppat sig. Inkubationstiden för dem som utvecklat sjukdomen AIDS sägs variera mellan ett halvår och så lång tid som man hittills över huvud taget haft möjlighet att observera.

Någon effektiv behandlingsmetod finns ännu inte. Alla ansträngningar i nuläget måste därför sättas in på förebyggande åtgärder. Att även till synes friska personer kan vara smittspridare försvårar givetvis sådana åtgärder.

Ingen klarhet råder ännu om vilka faktorer som leder till att – som det förefaller – endast vissa HTLV III-infekterade personer kommer att utveckla själva sjukdomssyndromet AIDS. Hur länge en person med antikroppar mot HTLV III-virus kommer att härbärgera sådana är oklart, men många tror att det gäller resten av livet – för såvitt inte, eller i varje fall till dess, verksamma läkemedel eller vacciner eventuellt kan tas fram.

Det är självklart att kunskapsläget sådant det f. n. ter sig måste upplevas som ytterligt bekymmersamt, både för dem som har börjat iakttä sjukdomsymtom som liknar AIDS och för dem som, utan att ha symtom, vid provtagning befunnits ha antikroppar mot HTLV III – säkert också för deras närmaste.

Statsrådet Sigurdson talade i sitt svar till mig om att hon nyligen med vederbörande myndigheter och sakkunniga diskuterat vad hon kallade "en samlad strategi" mot AIDS. En sådan är säkert efterlängtd, inte minst ute i landet. Ett föredömligt intresse för att sprida kunskap om AIDS – i första hand bland de kolleger som väl på många håll kommer att få möta både verkliga AIDS-fall och patienter som oroar sig för oklara febertillstånd och förstörade körtlar eller som utsatts för blodtransfusioner eller behandling med blodprodukter – har ådagalagts i Skaraborgs län av en därvarande distriktsöverläkare i primärvården. Hans exempel manar till efterföljd. AIDS är en ny sjukdom med ett ovanligt förlopp, och det är viktigt att läkare och sjukvårdspersonal får ordentlig kunskap om den och dess förelöpare, om det skall bli möjligt att begränsa smittspridningen.

Om utvecklingen här kommer att få samma förlopp som i USA – där nu en halv miljon människor har eller har haft smittämnet och 8 000 människor befinner sig i sjukdomens slutstadier – kommer i vårt land mycken kritik att, med rätt eller orätt, riktas mot att somliga inte gjort tillräckligt medan tid var.

Herr talman! I min interpellation ifrågasatte jag om den "strategiska" begränsningen i dag utgörs av brist på kompetenta människor eller på ekonomiska resurser. Säkert är att ju längre det dröjer innan man tar detta samlade grepp, desto mer kommer det att kosta i mänskligt elände och i reda penningar. Jag utgår från att regeringen – och riksdagen – kommer att medge

att statliga medel klassade som förslagsanslag får överskridas i all den utsträckning som kan befinnas erforderlig.

Anf. 6 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Må det tillåtas en icke-medicinare att göra några mycket korta kommentarer i marginalen, vid sidan om den rent medicinska problematiken.

AIDS är onekligen en utomordentligt farlig sjukdom. Det finns dock andra kända sjukdomar som är väl så farliga som AIDS, och det finns därför anledning att något varna för den typ av oproportionerlig hysteri som utvecklas kring AIDS-problemet i vissa tidningar. Sådana kampanjer kan, om de får genomslag, befaras utgöra underlag för drakoniska och onödiga typer av integritetskränkande tvångsmedel mot stora grupper medborgare.

Med all respekt för de hälsomässiga risker som AIDS-problemet utgör måste man för det första reducera det till dess proportioner. Det är faktiskt bara en ytterst liten grupp av människor med homosexuell läggning som är bärare av antikroppar, och bland dessa befinner sig sannolikt bara en liten minoritet i en reell riskzon. Till skillnad från många andra, minst lika farliga sjukdomar smittar AIDS trots allt bara vid mycket speciella typer av direkt kroppslig kontakt. Det är ju inte så, vilket man kan ha anledning att påminna om, att man bara därför att det utbryter en difteriepidemi i Göteborg inför särskilda, legala restriktioner gentemot folk som är göteborgare. Analogin kan kanske i någon mån, för sansade personer, äga relevans när det gäller samhällets och myndigheternas attityd till homosexuella.

För det andra bör man, vilket jag tycker att socialstyrelsen i alltför liten utsträckning har visat insikt om, sätta hela AIDS-problematiken också i ett socialt sammanhang. Människor med homosexuell läggning har, vilket tydligt framgår av den statliga utredningen om homosexuella i samhället, en rädsla för att bejaka sin sexualitet. Det har sin grund i det heterosexuella samhällets fördomsfulla förhållningssätt. Detta försvårar naturligtvis den grad av öppenhet för det här problemet som utgör en förutsättning för att man på sikt skall kunna komma till rätta med det.

De homosexuella har inte förtroende för myndigheter. De har inte förtroende för det samhälle som har spelat ut sina fördomar mot dem i all känd tid. Därför skall vi också intressera oss för deras samhälleliga situation, för den har med detta problem att göra. Vi skall inte bara intressera oss för de homosexuella i deras egenskap av smittospridare.

För det tredje finns det nog anledning för socialstyrelsen, just mot bakgrund av det jag nu har sagt, att betydligt förbättra och snabba på sitt samarbete med de homosexuellas organisationer. Dessa organisationer kan ställa upp både med kunskap och framför allt med en fond av förtroende, som de homosexuella själva känner för dem. Det är information från det hållet som har störst möjlighet att slå igenom.

Slutligen är det på det sättet – det finns tyvärr anledning att erinra om det, när man ser och läser en del avsnitt i socialstyrelsens dokument – att det väsentliga nu ändå är att på en smula sikt i det strategiska perspektivet få fram

effektiva behandlingsmetoder. Även om det är en mödosam och dyrbar historia att få fram ett vaccin mot AIDS, så är det det som måste vara lösningen. Lösningen kan under inga omständigheter vara att utsätta stora grupper medborgare för drakoniska tvångsmedel eller att hävda att de skall leva ett asexuellt liv.

Anf. 7 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! I USA var antalet i oktober 1984 kända fall av sjukdomen AIDS ca 6 700 och i Västeuropa drygt 500. Vi vet att antalet fall ökar snabbt i USA. Forskare räknar med ungefär 500 nya fall i månaden. I vårt land har anmälts 17 fall, 9 har avlidit, 200-300 är under läkarkontroll för symtom som kan vara förstadier.

Gunnar Biörck i Värmdö efterlyste i sitt anförande ytterligare information utöver vad jag lämnat i interpellationssvaret, och jag lämnar följande uppgifter om den fortsatta kartläggningen av smittspridningen av HTLV III-infektioner i Sverige.

Hittills har vid SBL gjorts undersökningar av HTLV III-antikroppar hos närmare 2 000 homosexuella män, hos 120 blödarsjuka personer, 50 narkomaner och 330 blodgivare. HTLV III-antikroppar har påvisats hos 100 % av AIDS-fallen, hos 94 % av homosexuella män med kronisk lymfkörtelförstoring och hos 38 % av homosexuella män med lindrigare grad av lymfkörtelförstoring samt hos 8 % av symtomfria homosexuella män i Stockholmsområdet.

Vid undersökning av prov tagna under 1984 från homosexuella män som vände sig till Venhälsan i Stockholm för hälsoundersökning påvisades HTLV III-antikroppar hos var fjärde homosexuell man med eller utan symtom. Bland narkomaner i Stockholm har HTLV III-antikroppar påvisats hos 6 av 38 män, hos 1 av 12 kvinnor. HTLV III-antikroppar förekommer också i relativt hög frekvens hos de blödarsjuka som fått faktor VIII-preparat av amerikanskt ursprung. Alla undersökta blodgivare har varit negativa.

En pilotundersökning av HTLV III-antikroppar hos 2 000 manliga blodgivare i Stockholm har påbörjats. Resultaten kan läggas till grund för uppläggningsen av en eventuell allmän screening-undersökning av blodgivare i Sverige. Undersökningar av HTLV III-antikroppar hos personer tillhörande AIDS-riskgrupperna kommer att utvidgas.

Arbete på att följa upp ökad forskning när det gäller sjukdomen AIDS förekommer inte bara i Sverige utan naturligtvis även internationellt. Jag vill nämna att en nordisk konferens kring dessa frågor ägde rum i mitten av januari här i Sverige, där de nordiska myndigheterna diskuterade hur man gemensamt skulle angripa denna sjukdom.

Jag vill också säga att inom socialstyrelsen har man tillsatt en medicinsk expertgrupp, och där pågår ett arbete med att ta fram ett förslag till forskningsprogram rörande AIDS. Inom SBL pågår ett arbete med att analysera faktorer av betydelse för utvecklingen av sjukdomen AIDS.

Vidare vill jag säga till Gunnar Biörck att det inte är någon brist på vare sig kompetenta människor eller ekonomiska resurser när det gäller att bekämpa

den här sjukdomen. Jag tycker att det är angeläget att alla ansträngningar görs i detta sammanhang. Jag instämmer i Jörn Svenssons uttalande att det inte finns någon anledning för oss att skapa hysteri kring den här sjukdomen. Det är dock viktigt att vi gör allt vi kan för att förebygga smittospridningen. När det gäller kontakterna med de homosexuellas förening vill jag också säga till Jörn Svensson att den särskilda informatör som i detta sammanhang knyts till socialstyrelsen och SBL även kommer att ha ett förtroendefullt samarbete med RFSL.

Anf. 8 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Sigurdsen för de värdefulla kompletteringar som hon gjorde i sitt senaste anförande. Jag vill understryka att jag, när jag talade om otillräcklig kompetens, naturligtvis avsåg att det inte fanns tillräckligt många kompetenta personer, inte minst på laboratoriesidan, som kunde ta på sig den börda som med all sannolikhet krävs för den närmaste framtiden.

Till Jörn Svensson vill jag säga att jag har kunnat följa utvecklingen i detta sammanhang på relativt nära håll. Jag finner att den psykologiska attityd som ådagalagts av vissa läkare, i varje fall här i Stockholm, visavi de homosexuella har varit mycket klok och insiktsfull och att det är uppenbart att man i första hand skall bygga på förtroendeskapande åtgärder i det hänseendet.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellationerna 1984/85:90 och 92 om socialtjänsten, m. m.

Anf. 9 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat mig om regeringen avser att vidga myndighetstvånget inom socialpolitiken eller om regeringen är emot en sådan vidgning, om regeringens väntade proposition i ämnet kommer att bygga på socialberedningens majoritet eller på den moderata reservationen samt efter vilka riktlinjer regeringen anser att socialtjänsten fortsättningsvis bör utvecklas.

Vidare har Jörn Svensson frågat mig när jag avser att lägga fram förslag om en reformerad lagstiftning på psykiatris område.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Socialberedningens betänkande om socialtjänstens insatser för ungdomar har remissbehandlats. På grundval av bl. a. betänkandet och remissvaren kommer jag inom kort att föreslå regeringen att besluta om lagrådsremiss och proposition i dessa frågor. Regeringens ställningstaganden kommer att redovisas i det sammanhanget.

Socialberedningens betänkande (SoU 1984:64) Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten har varit ute på en mycket bred remiss. Remisstiden gick ut den 15 januari i år. I början av februari hade 92 remissinstanser lämnat

yttranden över betänkandet. Flertalet remissyttranden är omfångsrika och innehåller många synpunkter på de olika delfrågorna.

Beredningen av betänkandet kommer att pågå under våren och sommaren. Min målsättning är att kunna föreslå regeringen att lägga fram en proposition i ämnet under innevarande år.

Anf. 10 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Avsikten med interpellations- och frågeinstituten är att få svar och klarlägganden från regeringen om dess politik. Det är en del av den parlamentariska kontrollen och den parlamentariska ansvarigheten.

Man kan som interpellant ha förståelse för att en regeringsmedlem i vissa lägen inte kan offentligt binda sig eller yppa offentliga åsikter om t. ex. pågående rättsfall. Det accepteras som riksdagsledamot.

Vad som däremot inte kan accepteras är, att ett statsråd undviker väl kända sakfrågor och inte ger något svar alls. Jag har inte begärt någon redogörelse för en viss propositions formella gång. Sådana elementära detaljer behöver jag inte besvara statsråd med frågor om. Jag har bett att Gertrud Sigurdsen skall diskutera de idéer om utvidgade tvångs- och påtryckningsinstrument inom socialpolitiken som hon umgås med. Dessa idéer är ju inga hemligheter. Statsrådet har gett uttryck för dem i en mängd sammanhang, i tal och skrift. Hon har blivit föremål för uppvaktningar från kritiska klientorganisationer och socialarbetare. Saken debatteras offentligt. Det finns alltså alla skäl att i riksdagen ventilera den, och det avser jag att göra.

När det ekonomiska klimatet hårdnar vet vi att det utlöses en våg av politisk reaktion. Konservativa krafter söker spela på människors otrygghet och ångest. De sociala attityderna brutaliseras. Rädsla inför sociala avvikelser och förakt för fattiga och utslagna bubblar upp. Ropen på primitiva, förenklade lösningar stiger. En process av politisk och social fördumning sätter in. Och bakom dess dimridå avancerar konservatismens välbetalda trupper.

Allt detta är välkänt. Vi kan åskådligt studera hur svensk borgerlighet steg för steg rört sig åt höger, anpassat sig till den aggressiva socialkonservatismens ståndpunkter och människosyn.

Det finns ett försvar mot denna reaktion. Försvaret ligger i vad arbetar- och folkrörelserna har byggt upp i den nya socialpolitikens idéer, människouppfattning och praktik. Genom medvetenhet, insikt och fortskridande fördjupning stärker vi det försvaret. Det farligaste vi kan göra är att göra eftergifter för det reaktionära skränet, i tron att vi därmed kan hindra den allra mest kvalificerade reaktionen att slå igenom.

Detta vet mörkmännen. Därför nyttjar de inte bara borgerligheten som sin bas. De nästlar sig in. De skaffar sig femtekolonnare. Denna femte kolonn är en brokig och tragisk skara. Där finns de vilsegångna vulgärmarxisterna, som tror sig se något "proletärt" i hårda tag och moralism. Där finns de dolda småfascisterna, som i sitt hat mot mänsklig svaghet söker en pervers bekräftelse på sitt eget anseende. Där finns de desperata föräldrarna, som

söker fly från sin skuld känsla med hjälp av enkla förklaringar på komplicerade problem. Och så finns där de självutnämnda frälsarna, som vill återinföra förmynderskap och rättslöshet i människokärlekens namn. Den fråga man gör sig i dag är om femte kolonnen nu också har fått företrädare i själva regeringskvarteret.

Jag vet att Gertrud Sigurdsen naturligtvis söker dölja vad saken handlar om genom att säga att det hon funderat över bara är marginella förändringar, bara en komplettering. Det visar i så fall att hon är ur stånd att uppfatta kvalitativa skillnader och inte förstår vari brytpunkten har bestått i nutida svensk socialpolitik.

Socialtjänstens grunder är tre: demokrati, solidaritet, helhetssyn. Vad betyder det i praktiken?

Demokrati betyder respekt för den utsattes medborgerliga rättigheter. Det betyder slut på förmynderskapsmetoder och rättslöshet. Det betyder att klienten skall vara med och forma rehabiliteringen och därigenom stärkas i sitt självansvar.

En sådan demokratisk syn är helt omöjlig att förverkliga, om socialförvaltningarna skall ha tumskruvsmetoder. Demokrati och medinflytande är oförenliga med föreskrifter och åtföljande repressalier. Då får vi inte längre det värdefulla, ömtåliga förtroendet mellan socialtjänst och klient. Då får vi i stället tillbaka det gamla förhållandet myndighet-undersåte.

Solidaritet betyder att man möter människan på ett jämlikt plan och utan hot och biavsikter erbjuder henne hjälp att utveckla sina inneboende personliga resurser. En sådan solidaritet kan aldrig leva och växa under hot. Den som hotar är aldrig solidarisk. Under de tre år socialtjänsten verkat under de nya förutsättningarna har vi fått många begynnande tecken på att en anda av solidaritet har vuxit fram mellan socialtjänst och klienter. Försiktigt börjar nu de utslagna självmant komma och söka hjälp. Det gäller också tunga missbrukare. Sakta sprider sig den uppfattningen, att socialtjänsten inte är ute för att hota, tvinga eller straffa. Genomför man de förslag som enligt alla uppgifter finns i Sigurdsens aviserade proposition, bryter man detta spirande förtroende. Då främjar vi återigen flykt och utstämpling. Och då står vi där med våra föreskrifter och vårt tvång.

Helhetssyn betyder att man inte bara skall se till yttre problemmanifestationer utan till sammanhangen, familj, arbete, bakomliggande störningsorsaker. Helhetssyn betyder att man måste agera på flera fronter samtidigt för att bistå klienten kortsiktigt och långsiktigt. Det betyder att man måste ha en kompetens för att förstå sociala sammanhang och mänskliga utvecklingsprocesser.

Hot och tvång, föreskrifter och tumskruvar, är oförenliga med helhetssynen. De förstör helhetsperspektivet och den mänskliga dimensionen. De leder till en fixering av uppmärksamheten vid själva missbruket och vid klientens rent yttre beteende inom en mycket begränsad sida av livssituationen. En sådan fixering och begränsning står i strid med både erfarenhet och vetenskap. Den moderna socialtjänsten har skapats just för att göra slut på denna ensidiga fixering vid själva drogen. Skall vi då föra situationen tillbaka

till metoder och synsätt, som under 100 år hann ge så ampla bevis på sin ofruktbarhet och destruktivitet? Och skall en sådan marsch tillbaka ledas av en minister i en socialdemokratisk regering?

När anhängarna av s. k. mellantvång – som det så vackert heter – försöker sig på att argumentera, säger de att det måste finnas instrument för att påverka och omhänderta människor med självdestruktiva beteenden. De sprider bilden av en socialtjänst, som passivt låter unga människor gå ner sig. Det är häpnadsväckande att ett socialdemokratiskt statsråd ställer upp på denna falska och av okunnighet präglade bild av socialt arbete i Sverige.

Tvärtom måste man med skärpa hävda inför opinionen att socialtjänsten icke lämnar unga avvikare och missbrukare åt sitt öde ända tills deras situation blir så desperat att de nuvarande omhändertagandeparagraferna måste sättas in. Där socialtjänsten är väl utvecklad – trots den korta tid och de snäva resurser man här haft finns det väl utvecklad sådan – behöver man inga tvång och inga hot. Men där socialtjänsten är dåligt utvecklad, i konservativt tänkande kommuner, där leder den svaga utvecklingsnivån just till att man tar sin tillflykt till rop på repressalier och hot. Där har Gertrud Sigurdsen sina anhängare.

Som exempel på en framåsyftande socialtjänst i ständig utveckling kan jag ta min hemstad Malmö. Där är det inte alls så att man lever i okunnighet om när en ung människa håller på att stötas ut. Via skolan, polis, kanske någon granne eller den sociale fältarbetaren har man snabbt varningar om att någon röker brass eller sitter i gäng och dricker vin, visar tecken på störningar eller problem. Man har fältassistenter och man har basstationer. Man har det värdefulla biståndet och informationskanalerna via klienternas egna organisationer, där man personligen känner problematiken. Man har, även på byråerna, möjlighet att söka råd och hjälp under full integritet. Man har en social jour, som är öppen dygnet runt. Man har kö- och väntetid på alla frivilliga behandlingshem. Människorna kommer i allt större utsträckning – självmant eller i sällskap med någon arbetskamrat eller vän i en klientorganisation, och de kommer därför att de äntligen börjar känna förtroende för en samhällsorganisation som de förut ofta inte vågat ta kontakt med av rädsla för stämpling och repressalier. Är det detta som Gertrud Sigurdsen vill riva ner så är det bevis på antingen okunnighet eller avundsjuka.

På ingen plats, där man har en utvecklad, progressiv socialtjänst, vill man ha Sigurdsens idéer och förslag. Hon har t. o. m. varit tvungen att tricksa med remisserna på sitt förslag, så att hon har kunnat få in svar från kommuner med outvecklade metoder, där man av bekvämlighet ställer sig positiv till mera hot och tvång. För i storstäderna vill man inte veta av hennes propåer, inte heller inom klientorganisationerna, inte inom fackföreningsrörelsen, varken inom Landsorganisationen eller Kommunaltjänstemannaförbundet.

Men var har då Gertrud Sigurdsen hämtat sin ideologiska inspiration till de här tankegångarna? Det noterade jag med oro redan den 18 december när hon talade här i kammaren, då skymtade det fram. Det är bl. a. hos Föräldraföreningen mot narkotika och dr Peter Paul Heinemann, vilka hon apostroferade i sitt tal den gången.

Man kan förstå desperationen hos många föräldrar med missbrukande barn. Men man får inte låta sådana desperata stämningar leda sig bort från den grund av rationalitet och humanitet, som varje socialt arbete måste bygga på. Vad är det för idéer som predikas i de kretsar som Gertrud Sigurdsen har apostroferat? Dr Heinemann är kirurg. Han ger bl. a. i sin senaste bok uttryck för den föreställningen att det i en befolkning alltid finns ett visst skikt, en viss procent av psykopater, kroniskt hänsynslösa typer som han säger, som det är dålig affär för samhället att vilja rehabilitera.

Här har vi alltså det gamla psykopat- och sociopatbegreppet i återuppstånden form. Det är som att höra ekot från det gamla tattarföräktet, från rasbiologiska institutet och alla gamla läkarfördomar från en gången generation.

Detta, Gertrud Sigurdsen, är ju nietzscheanska idéer. Det är elitism av grövsta slag. Det är en fascistoid människosyn. Och följden är ju också att anhängarna därav i förlängningen öppet predikar avskaffande av den rättsliga prövningen av tvångsomhändertaganden, predikar behandlings-skyldighet och predikar tvångsarbete. Det är den absurda slutpunkt där desperationen hamnar, och det är detta den sociala reaktionen i landet använder som sin snöplog. Det är tragiskt att Gertrud Sigurdsen i sin aningslöshet inte ser och förstår vad för sorts tänkesätt hon här har fångats i. Min direkta fråga är: Har Gertrud Sigurdsen den inställningen, att svåra missbrukare är psykopater? Är det med sådana uppfattningar som vi skall bemöta en ung människa som hamnat i tungt missbruk, genom att säga: Du är antagligen född psykopat, så dig är det en dålig affär att kosta på någon behandling. Är det Gertrud Sigurdsens tankevärld? I så fall är hon ordentligt på villovägar.

De förslag till åtgärder som jag vet att hon har avsett att lägga fram, bör hon ta tillbaka. Hon bör sluta med att uppträda som en aningslös förespråkare för den sociala reaktionen. En socialdemokratisk minister måste se det som en förpliktelse att verka för försvar av medborgerliga rättigheter, för minskning av myndighetstvång och för utveckling av socialtjänstens demokratiska kvaliteter.

Anf. 11 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Är man politiker – det må gälla i kommun, landsting, riksdag eller regering – hamnar man ofta i situationer där man måste välja färdriktning. I vissa situationer är det enkelt. Den inbyggda ideologiska grunden talar om för en vilken väg som är den rätta.

I andra situationer kan beslutet vara svårare att fatta. Personligt engagemang, påtryckningar av olika slag och hot kan grumla den klarsyn. kan rubba den säkerhet och kan undergräva den självklarhet som den ideologiska grunden normalt ändå skapar och som gör att man också i besvärliga situationer står upp för sina värderingar.

I dagens debatt om socialtjänstreformen befinner vi oss alla vid ett sådant vägskäl. Vilka två alternativ finns då?

Den ena vägen, vi kan kalla den den vänstra, har tillkommit efter ett långt

och tålmodigt arbete. Den präglas av en socialdemokratisk människosyn. Den har bytt den gamla, ineffektiva myndighetskontrollen, hoten och tvångsåtgärderna mot av demokrati, solidaritet och helhetssyn präglade åtgärder.

Den vänstra vägen är ung. Socialtjänstreformen har varit i kraft i tre år, men trots den korta tiden kan man slå fast att det nu håller på att skapas en positiv metodutveckling, man kan konstatera att missbrukets utveckling går ner – om än försiktigt – och man kan vidare höra att missbrukare köar för att få bli behandlade. Denna insikt kan man ta till sig, om man vill.

Man kan vidare på denna väg stödjas av socialdemokrater, center- och folkpartister samt en vpk-are i socialberedningen, vilka entydigt stod upp för denna solidaritetens linje i rapporten Socialtjänstens insatser för ungdom. Där avvisade dessa fyra partier varje form av utvidgat tvång. Om man ser med båda ögonen, kan man inte undgå att se det massiva stödet från en majoritet av de remissinstanser som yttrade sig över denna rapport. Inte mindre än 18 remissinstanser avstyrker införande av s. k. mellantvång.

Nu säger *antalet* remissinstanser kanske inte så mycket. Betydligt intressantare är att se efter *vilka* instanser som avvisar dessa propåer.

Då finner man

- Landsorganisationen, TCO och SACO, genom Psykologförbundet.
- Svenska kommunförbundet, Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner – alltså de största i landet – där problemen, som vi vet, är mycket svåra, Eskilstuna och Skellefteå kommuner.
- Socialstyrelsen, med all den kompetens som får antas finnas där.
- Samtliga klientorganisationer, däribland ALRO, RFHL och övriga genom KALV samt Verdandi.
- Det största landstinget i landet – Stockholms läns.
- Föräldraföreningen RFFR.
- Föreningen Sveriges socialchefer.

Det är en förkrossande samling tunga remissinstanser, som är nära berörda, som är uppbackare och medföljare på denna vänstra väg. Här finns också professorer i socialt arbete – alltså den i den här frågan aktuella vetenskapen.

Vidare finner vi fältarbetarna – socialarbetarna – som genom att utveckla ett förtroende, ett samarbete, ett stöd, förmår lyfta många människor ur missmod och svårigheter, som förmår föräldrar till missbrukande barn att inse att den skuld som de naturligtvis känner och gärna förtränger kan de hitta en konstruktiv väg ur – om de vill ta emot hjälp i det arbetet.

Denna väg är demokratins väg, och den stöds av många hundratusen medlemmar i olika organisationer.

Deras belastning i dag är ett mångårigt, tålmodigt arbete ute på fältet. Deras största synd i dag är att de varit tysta, icke demonstrerat, icke organiserat namnunderskrifter eller annan kampanjverksamhet.

Låt oss återvända till vägskälet och blicka ut över den andra, den högra vägen. Där finns helt andra grupper med helt annat budskap.

Grupperna är t. ex. elva remissinstanser som yttrat sig över den rapport jag tidigare nämnde: polismyndigheter, kammarrätten i Stockholm och brottsförbyggande rådet – kort sagt de strafftänkande organen i samhället. Där finns vidare Partille kommun och Upplands Väsby.

På denna högra väg finner vi inga fackliga organisationer och inte heller en enda klientorganisation. Däremot finns där RNS med sina 4 500 medlemmar och den lika stora eller, om man så vill, lilla föräldraorganisationen FMN, vars mest kända språkrör är kirurgen Peter Paul Heinemann.

Hans och FMN:s ambitioner får här stå som den högra vägens budskap:

- kriminalisera narkotikabruket
- inför behandlingsskyldighet
- höj åldersgränsen i LVU
- avskaffa prövningen i domstol av omhändertagande
- avskaffa sexmånadersomprövningen
- utvidga vårdtiderna för vuxna missbrukare och, som kronan på verket,
- inför tvångsarbete.

I samlingen på den här vägen finns ytterligare en. Det är, som sig bör, en moderat reservant i socialberedningen. Hans reservation följs i årets allmänna motionsflod upp av en partimotion med Ulf Adelsohn som förste undertecknare.

Där beskriver man att orsakerna till en destruktiv utveckling hos den unge är missbruket i sig. Därför måste man ingripa tidigt för att stoppa missbruket – oavsett vad missbrukaren och hans föräldrar anser.

Man föreslår:

- föreskrifter rörande den unges levnadsförhållanden
- möjlighet att utse kontaktman utan den unges eller föräldrars samtycke.

Moderata samlingspartiet, det parti som här i riksdagen i andra sammanhang högt och entydigt talar om familjens betydelse, lyckan med kärnfamiljen och betonar föräldrarollen, är i den här frågan berett att svika föräldrarna, att ta ifrån dem ansvaret för barnen, att reducera dem till passiva åskådare.

När jag som socialdemokrat står vid det här vägskälet och så här klart ser vad som är representativt för den vänstra resp. den högra vägen finns det för mig ingen som helst tvekan.

När reaktionen skriker lydnad, kontroll, tvång, känns det tryggt att ha många hundratusen människor bakom ryggen när man gör det vänstra vägvalet, det val som bygger på respekt för den enskilde, tro på människans skaparkraft och vilja till frihet från allt slags beroende.

Vi är många – socialdemokrater och andra – som i dag känner stor oro inför statsrådets tidigare tvetydiga uttalanden och därför i dag uppmanar statsrådet och regeringen:

- återfinn den ideologiska grunden
- vänd högervägen!

Anf. 12 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Varför har klientorganisationerna – med sina omkring 100 000 medlemmar – protesterat mot förslag om ytterligare tvångsåtgärder i socialtjänstlagen eller i LVU så som de beskrivs i narkotikakommissionens förslag till åtgärder mot narkotikamissbruket?

Protesterna kom redan då kommissionens förslag avlämnades. De har förstärkts efter den debatt som hölls i denna kammare den 18 december. Då avslöjade statsråden att det skulle komma förslag om mellantvång under våren, men först efter det att remissinstanserna sagt sin mening. Statsrådet Sigurdson lovade att ta hänsyn till vad dessa skulle säga – inte minst vad organisationerna hade att anföra.

Klientorganisationerna och flera fackliga organisationer har vid många tillfällen klargjort sin inställning till tvång inom socialvården. Varför har just de organisationerna velat få bort tvångsåtgärder? Svaret är enkelt: Medlemmarnas erfarenheter av tvångsåtgärder är så entydigt negativa. Organisationernas protester är formulerade utifrån egna kunskaper om hur omöjligt det är att med tvång, hot och lydnds-föreskrifter komma ur svåra och outhärdliga situationer.

Den kamratstödjande verksamhet som bedrivs i klientorganisationerna har kunnat utvecklas och har fått stöd genom den socialtjänstreform som vi gemensamt genomfört och där tvånget har rensats bort. Man har fått erfarenhet av att det går att med förtroende vända sig till socialvården. Kamratstödet kan handla om att övertala en kamrat att söka hjälp och behandling. Han har kunnat få hjälp av sin organisation – sina kamrater – att ställa krav på myndigheter, men också hjälp att möta krav. Detta är ett av de viktigaste skälen till rädslan för ett återinförande av tvångslagstiftning i sociallagarna. Man vet av egen dyrköpt erfarenhet vad tvång och hot innebär. Man vet hur det känns när myndigheter tar över ansvaret för ens liv, då lydnad mot givna föreskrifter är det enda som räknas. Man vet hur det känns att bli betraktad som den som inte förstår sitt eget bästa.

Samtliga klientorganisationer har nyligen gått ut med en vädjan till regeringen där man bl. a. säger:

”Ett återinförande av övervakning och föreskrift i lagstiftningen är liktydigt med att man återinför den s. k. tumskruvsmetodiken. Denna var central för den gamla socialvårdens sätt att möta människor med problem. De skulle genom stegvis upptrappade tvångsåtgärder från myndigheternas sida tvingas till anpassning och underkastelse. Beslut om människors villkor fattades över deras huvuden och det sociala arbetet reducerades till kontroll och myndighetsutövning.

Det var ett avskytt och destruktivt arbetssätt. Genom att återinföra det tror man sig visa handlingskraft, men klienterna blir de verkliga förlorarna. Det är ett avsteg från den bärande tankegången att socialtjänsten renodlat tillgodoser klientens intressen. Skadan kan förefalla begränsad, men den ligger under vattenlinjen och däri ligger det allvarliga.”

Fackföreningar har också utvecklat kamratstödjande verksamhet. Erfarenheter från denna ligger till grund för vad LO uttalade vid ett representant-

Nr 88

Fredagen den
22 februari 1985

*Om socialtjänsten,
m. m.*

skapsmöte hösten 1984, där det bl. a. sägs:

”Det är därför med djup oro som LO noterar upprepade reaktionära attacker mot socialtjänsten. De förslag som framförts i dessa attacker skulle föra socialtjänsten åtskilliga decennier tillbaka i tiden till den klasslagstiftning, som tidigare varit, men som vi nu till stora delar befriats från. Vi vill därför uttala vårt avståndstagande till åtgärder som lydadsföreskrifter, polishämtning till behandlingssamtal och särskild arbets- och bostadsrättslig lagstiftning för människor med sociala problem.”

Den kamratstödande verksamhet man bedriver skulle äventyras, säger man vidare, ”om socialtjänsten ensidigt skulle kunna utfärda lydadsföreskrifter”. Naturligtvis har LO rätt. Vilken kamrat skulle man kunna förmoda att gå till socialbyrån för att få den hjälp som han har rätt till om man vet att han kan tvingas till behandlingsmetoder av den art LO beskriver?

Det kan också uppstå en annan effekt av denna typ av myndighetsmakt mot ungdom. I och med att man beslutar om att utöva tvång mot den unge så kommer det mesta av intresset att rikta sig emot hans lydighet inför detta beslut. Det innebär att man lätt glömmer den övriga familjens behov av stöd och hjälp, vilket ofta med den moderna synen på missbrukets uppkomst är lika stort. Det kan innebära att man rent av överger föräldrarna när de är som mest i behov av hjälp.

Många socialarbetare har också protesterat. De gör det därför att de har sett hur det gått att utveckla bra behandlingsmetoder. De vill fortsätta den utvecklingen – vill inte återgå till gamla dåliga metoder. Socionomförbundet säger bl. a. i ett uttalande:

”Socialtjänstlagen är en lag till stöd för den enskilde. Socialarbetaren arbetar *med* klienten och tar tillvara de resurser denne har och bygger tillsammans upp en behandling av hans problem där han i så stor utsträckning som möjligt själv medverkar.

Med dessa grundprinciper har man möjlighet att bedriva och utveckla ett behandlingsarbete som bygger på frivillighet, öppenhet och förtroende.

De förslag narkotikakommissionen har lämnat anser vi får direkt motsatta effekter. Andra metoder som används på sina håll, och som kan te sig befogade är att begagna hela det sociala trygghetssystemet på ett mera medvetet och konsekvent sätt.”

På vems sida skall vi socialdemokrater ställa oss? Jag vill att vi skall lyssna till de människor som har erfarenhet av samhällsstöd och som har behov av detta. Det stödet kan vi forma på ett riktigt sätt om vi lyssnar till de berörda. Vi lyckades en gång få en stor uppslutning omkring socialtjänstreformen. Nu måste vi slå vakt om den. Låt den vara och förbli grunden för vår rätt att få hjälp och stöd av varandra!

Anf. 13 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Först till Jörn Svenssons konstitutionella resonemang.

De tre frågor som Jörn Svensson har ställt till mig gäller innehållet i en proposition som senare under våren kommer att läggas på riksdagens bord. Jag har alltså ingen möjlighet att i dag gå in och diskutera de förslagen. Jag

vill bara klart deklarerat att jag och hela regeringen står fast vid socialtjänstformen. Socialtjänstlagen och dess målsättning – demokrati, solidaritet, helhetssyn – vilken Jörn Svensson här i dag har beskrivit är som lagstiftning unik i världen, tror jag, och denna lagstiftning skall vi vara aktsamma om.

Socialberedningen tillsattes ju redan under de borgerligas regeringstid, ganska snabbt efter beslutet. Och socialberedningen har att följa, utvärdera och se över inte bara socialtjänstlagen utan också de två tvångslagar som finns, LVU och LVM. Jag tycker att ni som yttrat er i debatten här i dag helt enkelt har uteslutit att vi har två tvångslagar inom sociallagstiftningens ram. Jag kan också vittna om det mycket värdefulla arbete som LO:s och TCO:s kamrattstödande verksamhet innebär, liksom Verdandis arbete och Riksvärksamheten samt det arbete som utförs av LP-stiftelsen. Jag har under dessa år och även tidigare mycket ingående följt denna verksamhet. Det pågår alltså ett mycket fint arbete, inte minst inom de frivilliga organisationerna, när det gäller rehabiliteringen.

Jörn Svensson har betygsatt mig som minister, och det har han all rätt att göra. Han får ha vilken uppfattning han vill. Jag skall bara försvara mig med att säga att jag ser och har sett med båda ögonen på missbruksfrågorna. Jag tror inte att jag är aningslös inför denna svåra problematik. Jag har lång erfarenhet av detta arbete. Jag är inte beredd att i dag – det vill jag säga till samtliga tre meddebattörer här – i sak diskutera vilka förslag som kommer i propositionen. Men när förslagen föreligger och ni har tagit del av dem, kommer jag att i denna kammare diskutera de förslag till åtgärder som regeringen lägger fram.

Anf. 14 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tycker att det väl mycket liknar skuggboxning att vika undan på detta sätt. Det är ju inte bara de idéer som kan komma fram i propositionen det handlar om. Vilka dessa är vet ju Gertrud Sigurdsen och jag mycket väl, och det tjänar ingenting till att försöka dölja det. Gertrud Sigurdsen har ju i många offentliga sammanhang yppat sympatier för det som man med en diffus beteckning brukar kalla "mellantvång". Det är utifrån denna under lång tid förekommande offentliga diskussion, i vilken Gertrud Sigurdsen deltagit, som jag ställt mina frågor. Det hon kan säga i andra offentliga sammanhang tycker jag att hon också kunde deklarerat här. Vi har i riksdagen rätt att få veta var ett statsråd politiskt står. Om det nu är så väl att det är tvist och oenighet i regeringen om dessa propåer, skall jag notera det med glädje. Jag hoppas verkligen att regeringskollegerna är något mer vaksamma mot dessa reaktionära tongångar än vad Gertrud Sigurdsen förefaller ha varit.

Jag skall i denna replik begränsa mig till en enda fråga, som jag i och för sig redan ställt men som kanske kan förklara för Gertrud Sigurdsen varför jag använder ett så skarpt ord som "aningslöshet".

Den 18 december förra året fällde statsrådet Sigurdsen här i kammaren det bestämda yttrandet att man borde lyssna till doktor Peter Paul Heinemann. Jag har tagit del av vad doktor Heinemann sagt i andra sammanhang, t. ex. på

sjukvårdspolitikens område, där han har en mycket rationell, progressiv och human uppfattning – såvitt jag kan bedöma. Men när han talar om missbruk och utslagning är det precis som om det vore en helt annan människa som talade. För där talar hela förmynderskapsmentaliteten och alla de reaktionära fördomarna. Det är mycket egendomligt att en människa kan inrymma sådana motsatser. Men det var apropå socialtjänsten och missbruksproblemen i samhället som Gertrud Sigurdsen den 18 december uttryckligen sade att vi skulle lyssna till doktor Peter Paul Heinemann.

Jag har refererat till doktor Heinemanns uppfattning att det i befolkningen finns vissa typer, ett visst skikt av människor – psykopater eller, som han i ett tidigare skede kallade dem, sociopater – som är mer eller mindre hopplösa fall. Det är om dem som en annan berömd och vid det här laget ryktbar läkare, doktor Bejerot, sade att det bästa vore om man satte dem på en ö, så att de fick knarka ihjäl sig. Det betänkliga är att denna primitiva människosyn, som i sin elitism är så oerhört farlig, i dag så öppet kan predikas, att Gertrud Sigurdsen kan – visserligen utan att direkt ansluta sig till den – apostrofera en person som är förespråkare för denna människosyn, som hon ändå måste förstå går på tvärs mot all form av progressivt tänkande och allt det tänkande som ändå präglat den svenska socialpolitiken på senare år.

När jag hörde detta den 18 december må det väl ursäktas mig att jag vill ha reda på var Gertrud Sigurdsen står när det gäller dessa idéer. Är det dessa idéer som vi skall lyssna till här i Sverige och som skall påverka utformningen av det fortsatta arbetet med socialtjänsten och missbrukarvården? Jag vill ha svar på den frågan. Jag vill att Gertrud Sigurdsen skall redogöra för vad hon menade med yttrandet den 18 december.

Anf. 15 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag noterar med glädje att Gertrud Sigurdsen säger att hela regeringen står bakom socialtjänstreformen, för däri inryms ju både socialtjänstlagen och de två speciallagarna. Att socialtjänstreformen är unik i världen har vi sagt i många olika sammanhang, och därom vittnar också den unika nedgång i missbruksutvecklingen som vi faktiskt har fått.

Jag vill vidare tolka det så att Gertrud Sigurdsen retirerar när hon i dag inte vill diskutera i sak på samma vis som skedde i knarkdebatten – för där diskuterade man verkligen i sak. Då gav både Gertrud Sigurdsen och vice statsministern merå precist uttryck för uppfattningar i sakfrågor. Jag finner det positivt att Gertrud Sigurdsen i dag inte vill vidhålla sin argumentering från den 18 december.

Jag vill dock ställa några frågor om remissinstanserna. För det första vill jag, eftersom jag är okunnig på området, fråga: Hur väljer man ut remissinstanser? Vem bestämmer vilka kommuner som skall komma i fråga? Hur kom det sig att just Eskilstuna, Skellefteå, Partille och Upplands Väsby valdes ut? Att Göteborg, Malmö och Stockholm kom i fråga kan man förstå, eftersom de är de största kommunerna i landet.

För det andra vill jag fråga: Vilken vikt lägger Gertrud Sigurdsen vid de olika instanserna? Räknar man antalet och säger att 18 är mot mellantvång,

11 för, och att det alltså finns en majoritet emot sådant tvång? Eller tar man hänsyn till att det är 18 mycket tunga remissinstanser – jag räknade tidigare upp dem – mot och 11 mindre tunga för? Jag skulle vilja beteckna de 11 som mindre tunga, eftersom de består av de mindre kommunerna och de små organisationerna. Hur gör man på departementet när man sammanställer och bedömer remissyttrandena och så småningom gör sitt val?

Anf. 16 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag har fått lära mig att man skall lyssna till människor och till företrädare för olika synpunkter och inriktningar, och det gör jag också. Jag lyssnar till Peter Paul Heinemann, som har en mycket stor erfarenhet och kunnskap i det här avseendet när det gäller narkotikafrågorna. Jag lyssnar till FMN och de föräldrar som är engagerade i detta sammanhang. Jag lyssnar också till andra organisationer, och jag lyssnar till Jörn Svensson. Men att jag lyssnar till människor, organisationer och myndigheter innebär för den skull inte att jag delar alla de uppfattningar som förs fram. Jag delar t. ex. inte Peter Paul Heinemanns krav på en kriminalisering av missbruket. Ändå menar jag alltså att det är viktigt att lyssna till människor och organisationer som har stor erfarenhet på det här området.

Till Margareta Winberg vill jag säga att jag står helt fast vid också vad som sades av Ingvar Carlsson i den debatt som vi hade den 18 december. Att vi då diskuterade sakfrågor berodde på att vi hade att behandla en proposition, motioner och två utskottsbetänkanden med majoritetsförslag och reservationer. Men samtidigt framhöll jag från regeringens sida att vi i beredningen inom socialdepartementet övervägde någon form av mellansteg inom LVU. Det som vi sade då står vi helt fast vid.

När det gäller valet av remissinstanser vill jag säga att inte alla kommuner och landsting i landet kan komma i fråga, men att vi försöker få med alla berörda organisationer. Storstadskommunerna tar man naturligtvis med – och kommuner av olika storlek – för att få ett representativt urval. Detta är nog den traditionella modell som den här regeringen och alla andra regeringar använt för att få fram ett representativt urval när man inhämtat remissyttrandena.

Anf. 17 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Gertrud Sigurdson försvarar sig. Jag tycker inte att det var ett särskilt bra försvar. Om jag i en stor offentlig debatt skulle ha velat tala om för dem som lyssnade vem jag tyckte att det var viktigast att lyssna på ifall man var anhängare av socialtjänstlagens principer, skulle jag inte som den ende apostroferade individen ha tagit fram en person som i hela sin människosyn i dessa frågor företräder saker som strider mot socialtjänsten. Jag skulle ha sagt: Lyssna till den socialdemokratiska socialchefen i Malmö Bengt Hedlén. Han står bakom socialtjänstlagens grund. Jag tyckte att det var säregnet att Gertrud Sigurdson hade en sådan slagsida när hon den gången talade om för oss vem vi borde lyssna på.

Som ansvarig politiker skall man inte bara lyssna, man måste också själv ha

en ståndpunkt. Då är frågan: Vad är det för ståndpunkt som logiskt och humanitärt följer av att man ställer upp för socialtjänstens principer och för hela dess samhälls- och människosyn? Det måste rimligtvis vara att man icke lägger fram någon proposition som innehåller förslag om s. k. mellantvång.

Låt mig göra en sista reflexion om detta med tvång och tvångsinstrument med anledning av att Gertrud Sigurdsen nämnde att sådana tvångslagar ju existerar. Vi vet alla att det finns ytterlighetssituationer med fara för den enskildes hälsa, förvirringstillstånd eller liknande. Då behövs sådana lagar. Det felaktiga synsättet från många som är anhängare av tvånget i sig självt är att de tror att det kan etableras en fast gräns vid vilken man automatiskt måste tillgripa tvång och att den socialpolitiska processen så att säga är en form av upptrappning. Man börjar med litet snälla, milda och positiva åtgärder. Sedan blir föreskrifterna hårdare och hårdare tumskrivar, och till sist tvång. Detta är ofruktbart och odynamiskt, någonting som socialtjänstens ideologi säger att vi måste komma ifrån. En skapande och dynamisk socialtjänst har nämligen den egenskapen att den genom konstruktivt arbete hela tiden flyttar bort och flyttar tillbaka nödvändigheten av tvång. Gränsen för tvång ligger ju inte fast, utan den kan förskjutras. Man kan genom ett konstruktivt och skapande arbete som nu pågår på många av våra stora socialförvaltningar på ett produktivt och bra sätt onödiggöra tvångsinstrumenten. Att de sedan måste finnas för de mycket extrema situationerna är en annan sak. Sådant kommer vi inte ifrån. Men vi skall inte vifta och hota med dem, och vi skall inte sätta tumskrivar som i praktiken innebär ett hot mot klienten, att i nästa skede slår vi till. De primitivt tänkande inom socialarbetet tror att man måste flytta fram gränsen, tillgripa tvång, hot och repressalier i ett tidigare stadium i stället för att se det hela på ett skapande sätt: en positiv och konstruktiv socialtjänst onödiggör tvånget, för det tillbaka till mycket extrema, tillfälliga och fåtaliga situationer där det måste tillgripas.

Anf. 18 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag har en kommentar till Gertrud Sigurdsens sista replik. Den 18 december när frågan debatterades här i kammaren framställdes saken så här: Regeringen har för avsikt att lägga fram en proposition om någon typ av mellantvång. I dag säger Gertrud Sigurdsen att regeringen då aviserade att lägga fram en proposition om någon typ av mellansteg. Vad detta kommer att innebära vet vi inte i dag. Det får vi återkomma till när innebörden av detta mellansteg blir känt. Men jag noterar med viss tillfredsställelse det nya ordvalet.

Anf. 19 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Jag noterar med viss tillfredsställelse att Gertrud Sigurdsen står fast vid vad hon sade i debatten den 18 december. Jag tänker närmast på att statsrådet då klargjorde att hon skulle ta hänsyn till vad de remissinstanser som hade att yttra sig över det utsända förslaget hade att säga – och i det sammanhanget speciellt ta hänsyn till vad organisationer hade att säga.

Jag hoppas att statsrådet i sitt kommande förslag verkligen kommer att redovisa detta.

Anf. 20 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Låt mig med anledning av vad Margareta Palmqvist nyss sade säga så här.

Om Gertrud Sigurdsen icke lägger fram något förslag av mellantvångskarakter, lovar jag henne att jag offentligen skall tala om att hon sannerligen icke är aningslös.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1984/85:116 till konstitutionsutskottet

7 § Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1984/85:22 Friare nämndorganisation i landstingskommunerna (prop. 1984/85:98)

1984/85:24 Anslag till stöd till politiska partier (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:25 Anslag till Allmänna val (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:26 Anslag till Datainspektionen (prop. 1984/85:100 delvis)

Finansutskottets betänkande

1984/85:10 Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetregleringen
m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

Skatteutskottets betänkanden

1984/85:27 Begränsning av avdragsrätten för förluster på optionsskuldebrev
(prop. 1984/85:97)

1984/85:29 Skattereduktion för fackföreningsavgift

1984/85:31 Kyrkoskatt

Justitieukskottets betänkande

1984/85:14 Preskriptionshinder vid skattebrott, m. m. (prop. 1984/85:47)

Socialutskottets betänkande

1984/85:12 Tandvårdslag, m. m. (prop. 1984/85:79 delvis)

Trafikutskottets betänkanden

1984/85:8 Förslag till lag om åtgärder till skydd för svensk sjöfart (prop. 1984/85:95)

1984/85:9 Tilläggsbudget II (prop. 1984/85:101 delvis)

1984/85:10 Anslag till kommunikationsdepartementet m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1984/85:16 Riksdagens löne delegations verksamhet år 1984 (redog. 1984/85:14)

Nr 88

Fredagen den
22 februari 1985

*Om socialtjänsten,
m. m.*

stationerna i Näliden och Gällö. Samtidigt står det klart att den snabba utvecklingen av turismen i Västjämtland ställer ökade krav på SJ:s kapacitet. SJ har självt angivit en upprustning av stationerna i Åre, Duved och Storlien som angelägen med hänsyn därtill. Behovet i övrigt av upprustning av järnvägen Östersund–Storlien har angivits i storleksordningen 170 milj. kr. Under senare år har inlandsbanan blivit en turistattraktion och kommit att få ökad betydelse även för skogs- och energitransporter.

Mot bakgrund av de planer på upprustning och en intensifierad marknadsföring som SJ har beträffande verksamheten i Jämtlands län förefaller det märkligt att järnvägsverkstaden i Östersund alltjämt ifrågasätts. Det borde finnas underlag nu att ge ett klart besked att Östersundsverkstaden bör finnas kvar och att de inskränkningar i verkstadskapaciteten som eventuellt behöver ske får göras i andra regioner. På samma sätt förefaller det märkligt, att när man har för avsikt att rusta upp Storlienbanan, läggs järnvägsstationerna i Gällö och Näliden ned. Det borde vara rimligt att behålla dessa stationer, eftersom en sekundär effekt av den ökade turisttrafiken i Västjämtland sannolikt är att trafiken också ökar på mellanliggande stationer. Näliden t. ex. är den naturliga stationen för intressanta rekreativområden i Alsen och Offerdal.

Sammanfattningsvis förefaller det märkligt att SJ inte har en bättre sammanhållen planering av sina aktiviteter i en region som Jämtland. Det förefaller vara ett rimligt krav på de affärsdrivande verken, att man ser skilda delar av sin verksamhet som integrerade delar i den totala verksamheten och att nödvändiga förändringar samordnas med andra planerade eller förutsebara investeringar och åtgärder.

Med hänvisning till det ovan anförda ber jag att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att närmare redogöra för SJ:s planer beträffande upprustning av järnvägslinjen Östersund–Storlien och medverka till att övriga aviserade och planerade organisationsförändringar får anstå till dess SJ kan prestera en totalplan för sin verksamhet i Jämtlands län?

9 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 februari

1984/85:438 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till statsrådet Mats Hellström om regeringsöverläggningar med Irans vice utrikesminister:

Irans vice utrikesminister Kazempour Ardabili har av utrikesdepartementet inbjudits till överläggningar med företrädare för den svenska regeringen.

Jag vill med anledning av detta fråga statsrådet:

Vad är anledningen till inbjudan, och vad har diskuterats vid överläggningarna?

1984/85:439 av *Marianne Karlsson* (c) till justitieministern om skydd för s. k. nyttomönster:

Genom en dom av den 12 november 1984 har regeringsrätten efter plenum beslutat anta den principen när det gäller beviljande av mönsterskydd enligt mönsterskyddslagen, att registrerbarhet inte föreligger om ett föremåls form och utseende bara är betingade av praktiska skäl. Därmed utesluts rena s. k. nyttomönster från skydd.

Genom Pariskonventionen, artikel 5 quinquies, har Sverige förbundit sig att skydda "industriella mönster" (industrial designs). Detta begrepp innefattar uppenbart s. k. nyttomönster. Genom regeringsrättens plenumdom torde nu stå klart att Sverige inte uppfyller sina förpliktelser enligt konventionen.

Vad avser justitieministern att vidta för skyndsamma åtgärder för att i enlighet med konventionen även skydda s. k. nyttomönster?

1984/85:440 av *Gunnar Hökmark* (m) till justitieministern om riksskatteverkets förslag om ökad användning av personnummer för skattekontroll:

Riksskatteverket har i sin rapport 1984:10 angående förslag till anpassning av vissa regler och skattekontroll till företagens användning av ADB, m. m. föreslagit ändringar i bl. a. taxeringslagen som innebär en utökning av användningen av personnummer under laga tvång. Vidare har man i samma rapport föreslagit en ändring i datalagen som innebär att personregister skall inrättas och föras med hänsyn till myndigheternas möjligheter till kontroll.

För ett halvår sedan tillsatte justitieministern data- och offentlighetskommittén med syfte att utreda möjligheterna att begränsa personnummersanvändningen samt att i övrigt stärka skyddet för den enskildes integritet.

Mot denna bakgrund vill jag fråga justitieministern om han avser att medverka till sådana lagändringar som riksskatteverket föreslår?

den 22 februari

1984/85:441 av *Nils Åsling* (c) till statsrådet Bengt Göransson om förhandlingarna beträffande det s. k. Tele-X-projektet:

Enligt tidningsuppgifter har en uppgörelse om kostnadsfördelningen mellan Finland-Norge-Sverige för det s. k. Tele-X-projektet strandat.

Är statsrådet mot bakgrund av de förda förhandlingarna beredd att redovisa förhandlingsläget?

10 § Kammaren åtskildes kl. 10.22.

In fidem

Nr 88

Fredagen den
22 februari 1985

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert